

Nr 34.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 194, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 342 av herr *Domö m fl.*,

nr 343 av herr *Nilsson, Bror, m. fl.*,

nr 344 av herr *Sundelin m. fl.* ävensom

inom andra kammaren

nr 490 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*,

nr 503 av herr *Liedberg m. fl.*, likalydande med nr 342 i första kammaren,

nr 507 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*, likalydande med nr 344 i första kammaren,

nr 508 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Ekdahl* samt

nr 509 av herr *Hedlund* i Rådom.

Motionärernas yrkanden återgivas i det följande.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de skäl motionärerna andragit till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Giltighetstiden för lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1946, utgår den 31 december 1948.

Lagen har till syfte att förhindra olämpliga förvärv av jordbruks- och skogsfastigheter. De förvärv, mot vilka jordförvärvslagen riktar sig, utgöres av spekulations- och kapitalplaceringsköp ävensom vissa andra med dessa

köp likartade förvärv. För uppnående av det angivna syftet göras förvärv av jordbruks- och skogsfastigheter i stor utsträckning för sin giltighet beroende av statlig kontroll.

Genom förevarande proposition framlägges i samma syfte förslag till ny likaledes temporär lagstiftning, vilket i huvudsakliga delar överensstämmer med 1945 års lag.

Alltsedan slutet av 1800-talet har frågan, huru man lämpligen skall kunna hindra, att den svenska jorden undandrages den jordbrukande befolkningens besittning, varit föremål för uppmärksamhet i vårt land. Utredningar av frågan ha företagits upprepade gånger och i viss utsträckning resulterat i lagstiftningsåtgärder. Förutom 1945 års jordförvärvslag gälla nu även andra lagar, som tjäna det nyss angivna syftet. Särskilda förvärvsförbud äro sålunda upptagna i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag samt i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. För att hindra, att i lag stadgade förbud att förvärva eller behålla fast egendom kringgås, utfärdades samtidigt med sistnämnda lag lagen om bulvanförhållande i fråga om fast egendom. Vidare förtjänar i detta sammanhang omnämnas den arrendator enligt arrendelagstiftningen under vissa förutsättningar tillförsäkrade förköpsrätten vid försäljning av den arrenderade fastigheten. Vissa bestämmelser i vanhävdslagstiftningen, skogsvårdslagstiftningen och lagstiftningen om fastighetsbildning äro vidare ägnade att motverka ett spekulativt utnyttjande av jordegendom och därmed att den går den jordbrukande befolkningen ur händerna. Den 1 juli innevarande år träda lagen om kronans förköpsrätt och lagen angående ändring i lagen om expropriation, båda av den 30 juni 1947, i kraft. Enligt lagen om kronans förköpsrätt äger kronan, då försäljning sker av jordbruksfastighet, för att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar lösa till sig fastigheten till det pris, som köparen utfäst. Sådan förköpsrätt skall för varje hushållningssällskaps område utövas av en där för den yttre och inre jordbruksrationaliseringens genomförande tillsatt lantbruksnämnd. Vissa inskränkningar äro emellertid gjorda i förköpsrätten. De nya föreskrifterna om expropriation innebära, att fastighet, som tillhör annan än kronan, om Kungl. Maj:t prövar det nödigt, får tagas i anspråk genom expropriation för stärkande av ofullständigt jordbruk. Fråga om att mark skall exproprieras för sådant ändamål kan väckas endast av lantbruksnämnd.

Genom beslut den 25 augusti 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt häradshövdingen Å. Braunstein att enligt vederbörande departementschefs närmare bestämmande verkställa utredning rörande frågan om förlängning av 1945 års jordförvärvslag. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande samma den 25 augusti tillkallades den 3 september 1947 ledamöterna av riksdagens andra kammare bankofullmäktigen J. A. Andersson i Tungelsta, folkskolläraren A. E. T. Ekdahl i Nyvång, rektorn E. E. Hægglom i Kåremo och juris doktorn G. Hedlund i Rådöms samt ledamoten av riksdagens första kammare

lantbrukaren J. V. Sundelin i Fellingsbro att såsom sakkunniga på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom.

Med skrivelse den 30 november 1947 har utredningsmannen överlämnat betänkande med förslag till ny lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (SOU 1947: 87). Särskilda yttranden dels av herrar Hæggbloom och Sundelin, dels ock av herr Hedlund ha bifogats betänkandet.

Beträffande innehållet i betänkandet och de särskilda yttrandena får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till sidorna 9—11 i propositionen.

Betänkandet remitterades av Kungl. Maj:t till ett stort antal myndigheter och sammanslutningar för yttrande. Å sidorna 11—18 i propositionen återfinnes en redogörelse för innehållet i de avgivna yttrandena, till vilken utskottet får hänvisa.

Fortsatt lagstiftning.

Utskottet vill erinra om att vid riksdagsbehandlingen 1945 av förslaget till jordförvärvslag det *sammansatta andra lag- och jordbruksutskott*, till vilket ärendet hänsköts, i sitt utlåtande (nr 1) uttalade, att en fortgående ökning av de olämpliga fastighetsförvärven kunnat förmärkas, och särskilt framhöll, att det vore av vikt, att osunda tendenser inom jordbruksnäringen motarbetades, innan de skapat allvarliga missförhållanden.

Utredningsmannen Braunstein har i betänkandet uttalat, att det icke kan vara föremål för tvivel, att antalet fastigheter, som kommit att ägas av personer utanför den jordbrukande befolkningens krets, blivit så avsevärt, att åtgärder äro erforderliga för att stävja en ytterligare utveckling i samma riktning. Såsom belägg för sin uppfattning har utredningsmannen åberopat en statistisk utredning utvisande, att antalet på landsbygden belägna jordbruksfastigheter, vilka enligt fastighetsliggaren för år 1947 ägas av enskilda personer, bosatta i annan kommun än den där fastigheten är belägen, utgjorde 39 161 stycken med ett sammanlagt värde av 682 521 600 kronor. Av de svar, som inkommit i anledning av en 1947 utav jordbruksdepartementet gjord förfrågan hos landsfiskaler och egnahemsnämnder inom olika delar av landet angående erfarenheterna av 1945 års lagstiftning, anser sig utredningsmannen berättigad draga den slutsatsen, att ett upphävande av det nu rådande statliga ingripandet på förevarande område skulle få till följd, att spekulanternas och penningplacerarnas verksamhet åter komme att inriktas på de fastigheter, åt vilka f. n. ett skydd är berett.

Behovet av en lagstiftning på förevarande område även efter det giltighetstiden för den nu gällande jordförvärvslagen gått till ända har vitsordats i ej mindre än omkring fem sjättedelar av yttrandena över utredningsmannens betänkande.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, har i propositionen (s. 18—20) uttalat sin anslutning till utredningsmannens uppfattning angående behovet av en fortsatt lagstiftning på förevarande område.

I det vid 1947 års betänkande fögade särskilda yttrandet av herrar *Hæggblom* och *Sundelin* framhålles, att jord, som genom enskild persons förvärv överförts i icke-jordbrukares ägo, icke för framtiden undandrages bondeklassen på samma definitiva sätt som genom bolagsförvärv. Ett belegg härför utgör enligt reservanterna det förhållandet, att enligt vad tillgängliga siffror från jordbruksräkningarna giva vid handen utvecklingen oavbrutet gått i riktning mot minskat antal arrendejordbruk från 1919 och mot en minskning av den utarrenderade arealen från 1932. Dessa siffror böra enligt reservanterna tillerkännas vitsord framför den förenämnda av utredningsmannen åberopade statistiska utredningen, vilken, framhålles det, inbegriper både av ägarna själva och av arrendatorer brukade fastigheter. Reservanterna göra gällande, att spekulationsköp kunna effektivt hindras även utan en fortsatt jordförvärvslagstiftning genom i lag uppställda hinder för spekulationsexploatering samt att kapitalplaceringssköp ofta kunna vara till gagn för jordbruksnäringen genom att de tillföra denna kapital och lämna möjlighet öppen för icke jordägande lantbrukare att arrendera jordbruksfastigheter.

Föredragande departementschefen har i anledning av reservanternas framhållande av att antalet arrenden under senare år nedgått uttalat:

Att man av det förhållandet, att antalet arrenden på senare tid minskat något, icke äger draga den slutsatsen, att lagstiftningsåtgärder till motverkande av spekulations- och kapitalplaceringssköp ej skulle vara erforderliga, förefaller mig uppenbart. Det bör nämligen bemärkas såväl att dylika köp till synnerligen stor del avse rena skogsfastigheter, beträffande vilka ju utarrendering sällan eller aldrig sker, som ock att de fastigheter med jordbruk, vilka förvärvas i spekulations- eller kapitalplaceringssyfte, långt ifrån alltid utarrenderas. Nedgången av de utarrenderade fastigheternas antal är för övrigt tydligen föranledd av helt andra omständigheter än den avtagande benägenhet för sådana förvärv, mot vilka jordförvärvslagen riktar sig.

I ett 1941 av tillkallade utredningsmän avgivet *betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet* (SOU 1941: 24) uttalades angående möjligheterna att annorledes än genom inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet hindra olämpliga jordförvärv bland annat:

En efter jordbrukets behov lämpad fastighetsindelning kan medverka till begränsning av handeln med jordbruksfastigheter. Därest bondejordbruken erhålla en väl avvägd tilldelning av olika ägoslag samt givas sådan storlek, att brukaren och hans familj kunna finna full bärning och sysselsättning å fastigheten, skapas förutsättningar för ett tillfredsställande resultat av jordbruksdriften och benägenheten hos jordbrukaren att avyttra sin jord torde därmed i viss mån minskas. — — — Emellertid torde det vara uppenbart, att jorddelningslagstiftningen, huru densamma än utformas, icke kan lösa hela spørsmålet om bondejordens skyddande mot dessa köparens

förvärv av jordbruksfastigheter. Många av de personer, som nu uppträda på fastighetsmarknaden, torde nämligen vara intresserade av att förvärva och i ostyckat skick behålla vanliga bondejordbruk, och de synas även vara i stånd att finna villiga säljare. Därtill kommer, att ändringar i jorddelningslagstiftningen först efter längre tids förlopp kunna medföra verkningar i berörda avseende, varför i varje fall när det gäller en kris-situation som den nu rådande andra medel måste tillgripas.

Lagbestämmelser mot rovdrift och annan misskötsel av jordbruk kunna jämväl bidra till att bevara jorden i de skötsamma jordbrukarnas ägo. Om jordägarna tvingas att i främsta rummet taga hänsyn till vad jordbrukets bästa kräver, minskas möjligheterna att vid jordbruksfastigheternas utnyttjande tillgodose åtskilliga rent personliga syften och önskemål, vilka ofta äro av avgörande betydelse för spekulanternas jordförvärv. — — — Såsom förut utvecklats, skulle en vanhävdslagstiftning icke heller undanröja samtliga för samhället skadliga verkningar av dessa förvärv, enär det här ej endast gäller jordens rätta brukande utan jämväl det i det föregående berörda spörsmålet om jordbruksfastigheternas bevarande i den jordbruksidkande befolkningens händer. — — — Vad nu sagts om vanhävdslagen torde i huvudsak gälla jämväl i fråga om skogsvårdslagstiftningen.

Det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet uttalade 1945 i förevarande hänseende sin anslutning till de nu återgivna synpunkterna i 1941 års betänkande.

Utredningsmannen Braunstein har givit uttryck åt samma uppfattning samt tillagt, att ej heller lagbestämmelserna om förköpsrätt för kronan och om expropriation för stärkande av ofullständigt jordbruk kunna ersätta de föreskrifter, som innefattas i jordförvärvslagen.

Föredragande departementschefen har förklarat sig dela utredningsmannens uppfattning i denna del.

I *motionerna I: 344* och *II: 507* yrkas avslag å förevarande proposition. I *motionerna I: 342* och *II: 503* framställs i första hand samma yrkande.

Temporär eller permanent lagstiftning.

Utredningsmannen har i denna fråga uttalat:

Då jordförvärvslagen antogs, ansågs lämpligt att lagen under någon tid bleve prövad till sina verkningar, innan ständpunkt intoges till frågan om en lagstiftning i ämnet av permanent natur. Lagen erhöll därför endast en begränsad giltighetstid. Sedan lagen numera hunnit prövas under en ganska avsevärd tidrymd och då verkningarna av densamma kunnat konstateras ha varit övervägande goda, förefaller det motiverat att vid förlängningen av lagen icke inskränka tiden för dess giltighet utan i stället giva lagen bestående karaktär.

Herrar *Hæggblom* och *Sundelin* ha förklarat, att de erfarenheter, som vunnits av den nuvarande lagen, enligt deras uppfattning icke motiverade, att en eventuell fortsatt lagstiftning gäves bestående karaktär.

Herr *Hedlund* i Rådomb har i särskilt yttrande till 1947 års betänkande förordat, att lagen revisoriskt antages på ytterligare tre år.

Endast i tre över utredningsmannens förslag avgivna yttranden har en

till tiden icke begränsad lagstiftning förordats. Den till tiden begränsade förlängningen av jordförvärvslagstiftningen har allmänt ansetts böra omfattas tre år. I tre yttranden har dock giltighetstiden föreslagits förlängd med fem år.

Departementschefen har uttalat, att enligt hans uppfattning fullgod anledning finnes att giva lagstiftningen permanent karaktär men att han likväl med hänsyn till innehållet i de inkomna remissyttrandena icke ville motsätta sig, att den nya lagen antoges endast för en begränsad tid. Denna borde emellertid icke utmätas för kort för att utsikt skulle föreligga att få lagstiftningen prövad även under normala förhållanden. Fem år ansågo departementschefen utgöra en lämplig tidrymd för den fortsatta giltigheten.

I *motionen II: 508* har hemställts, att riksdagen måtte besluta en sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag till jordförvärvslag, att denna erhöles permanent karaktär. I *motionen II: 490* har framhållits, att starka skäl tala för att lagens giltighetstid göres kortare än departementschefen föreslagit och exempelvis bestämmes till 3 år från den 30 juni 1948, samt hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta bland annat denna synpunkt. I *motionerna I: 342* och *II: 503* har alternativt hemställts, att lagen icke måtte givas giltighet för mer än högst tre år.

Särskilda frågor i lagstiftningen.

I det följande komma att närmare behandlas endast de paragrafer, i fråga om vilkas innehåll lagförslaget innebär ändring i förhållande till vad som nu gäller eller beträffande vilka yrkanden framställts i motionerna. I övrigt får utskottet hänvisa till propositionen.

1 § första stycket.

En nyhet i förslaget är, att den lantbruksnämnd, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, gjorts till tillståndsmyndighet vid förvärv av jordbruksfastighet. Enligt gällande lag skall tillstånd sökas hos Konungen.

Utredningsmannen har framhållit, att en decentralisering av tillståndsgivningen vore önskvärd för att minska jordbruksdepartementets arbetsbörda och dessutom skulle innebära fördelar ur enskild synpunkt. Något annat organ än lantbruksnämnderna kunde enligt utredningsmannen icke ifrågakomma såsom tillståndsmyndighet i Kungl. Maj:ts ställe. Särskilt den omständigheten, att utövandet av kronans förköpsrätt och initiativet till expropriation för stärkande av ofullständigt jordbruk lagts i händerna på lantbruksnämnderna, talade enligt utredningsmannens uppfattning starkt för att man helt eller åtminstone till en väsentlig del borde anförtro nämnderna jämväl uppdraget att lämna medgivande till fastighetsförvärv.

Utredningsmannens förslag har i denna del tillstyrkts i det övervägande antalet yttranden.

Departementschefen har anslutit sig till utredningsmannens ståndpunkt i nu ifrågavarande hänseende men framhållit, att vissa enklare ärenden icke torde kräva prövning av lantbruksnämnden i dess helhet utan kunde avgöras av en delegation inom nämnden. De närmare föreskrifterna härom liksom erforderliga bestämmelser rörande omröstning inom nämnden borde enligt departementschefens uppfattning lämpligen meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ väg.

Förslaget avviker vidare från gällande lag därutinnan, att lagens giltighetsområde vidgats. Nu avser lagstiftningen endast jordbruksfastigheter med ett värde överstigande femtusen kronor. Enligt förslaget skulle denna begränsning borttagas.

Utredningsmannen har — under hänvisning till att spekulanterna, enligt vad gjorda undersökningar giva vid handen, överflyttat sitt intresse till de mindre fastigheter, som nu icke beröras av lagstiftningen — föreslagit, att värdegränsen i jordförvärvslagen skall helt slopas. Utredningsmannen har närmare utvecklat sin uppfattning angående verkningarna av den föreslagna reformen på följande sätt:

Ifrågavarande lagändring kommer helt naturligt att erhålla sin huvudsakliga betydelse, då förvärvet avser ren skogsfastighet. Vid förvärv av sådan fastighet med jordbruk, som beröres av ändringen, torde i det stora flertalet fall lagens förenklade kontrollförfarande kunna komma till användning; det besvär, som förorsakas förvärvare av dylik fastighet, blir därför i allmänhet ringa.

Herrar *Hæggblom* och *Sundelin* ha uttalat, att en jämkning uppåt av värdegränsen till 10 000 kronor skulle vara till fördel.

Den föreslagna utvidgningen av lagens tillämpningsområde har avstyrkts i omkring hälften av de avgivna yttrandena. I en del yttranden har pekats på möjligheten att fastställa olika gränser för fastigheter med jordbruk och skogsfastigheter eller för bebyggda fastigheter och andra fastigheter.

Departementschefen har uttalat, att förslaget om uppställande av särskilda regler för olika slag av fastigheter ur flera synpunkter förefölle mindre lämpligt samt att en annan lösning än den av utredningsmannen föreslagna skulle få till följd, att missförhållandena kvarstode eller, om värdegränsen höjdes, bleve ännu mera kännbara.

I *motionerna I: 342* och *II: 503* har alternativt hemställts, att lagen icke skall äga giltighet för jordbruksfastigheter med lägre än 10 000 kronors taxeringsvärde. I *motionen II: 490* uttalas, att man skulle kunna ifrågasätta, huruvida rena jordbruksgårdar skulle behöva inbegripas under lagen, samt hemställas, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta de i motionen framförda synpunkterna.

1 § andra stycket.

I detta stycke har i förslaget företagits en redaktionell ändring föranledd av borttagandet av värdegränsen beträffande de av lagstiftningen omfattade fastigheterna.

1 § tredje stycket.

I detta stycke föreslås den ändringen införd, att förvärv av andel i fastighet, vari förvärvaren redan är delägare, skall vara undantaget från lagstiftningen.

Utredningsmannen har framhållit, att tillstånd till förvärv av andel i fastighet under alla förhållanden icke bör krävas av den, som tidigare erhållit andel i fastigheten på grund av giftorätt, arv eller testamente samt att den av honom föreslagna lösningen, vilken upptagits i propositionen, medför, att överensstämmelse vinnas med lagen om kronans förköpsrätt.

2 §.

I propositionen har tredje stycket i gällande lag uteslutits. Detta stycke innehåller ett stadgande om att, sedan lagfart meddelats å fång, den omständigheten att tillstånd ej sökts eller ansökan därom ej bifallits icke må inverka å fångets giltighet.

I *utredningsmannens* förslag till lagtext fanns tredje stycket medtaget.

Departementschefen har angående stadgandet i tredje stycket uttalat:

Ett stadgande av denna innebörd har givetvis sin egentliga betydelse och sitt berättigande under den första tiden för en koncessionslags tillämpning. Eftersom jordförvärvslagen redan varit gällande under en ganska avsevärd tid och då lagens bestämmelser numera torde vara väl kända av de myndigheter, som ha att tillämpa desamma, lär något behov av ifrågavarande stadgande ej längre förefinnas. Stadgandet synes därför kunna borttagas ur lagen. Denna skulle härigenom i förevarande avseende komma att bli ensartad med 1916 års inskränkingslag och 1925 års bolagsförbudslag.

I *motionen II: 509* har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte för sin del besluta att till 2 § lägga ett stycke av enahanda lydelse som det nuvarande tredje stycket.

4 §.

De enda föreslagna ändringarna i denna paragraf äro, att lantbruksnämnden skall övertaga jordbrukskommissionens övervakande uppgift samt att den övervakande myndigheten enligt förslaget skall »hemställa hos» allmän åklagare att i förekommande fall anhängiggöra och utföra talan om utdömande av förelagt vite och icke såsom hittills »uppdraga» detta åt åklagaren. Sistnämnda ändring synes ha tillkommit för att tydligare markera åklagarens självständiga ställning.

Möjligheten för den tillståndsgivande myndigheten att uppställa villkor i samband med att tillstånd till fastighetsförvärv lämnas samt att utsätta vite för tredska att uppfylla dessa har bibehållits i förslaget.

Herrar *Hæggblom* och *Sundelin* ha uttalat farhågor för att denna möjlighet kan giva utrymme för godtyckliga förelägganden och att de som önska tillstånd till fastighetsförvärv skola pressas till obilliga åtaganden.

I *motionerna I: 342* och *II: 503* har alternativt hemställts, att riksdagen måtte besluta, »att § 4 med bestämmelser om särskilda förbindelser och vitesälägganden utgår ur lagen».

5 §.

Någon motsvarighet till denna paragraf återfinnes icke i gällande lag, då ju avgörandet för närvarande ligger hos Konungen.

Utredningsmannen har förordat, att Kungl. Maj:t göres till första besvärs- och underställningsinstans med hänsyn till angelägenheten av snabbhet i avgörandena.

I en del yttranden har föreslagits antingen, att lantbruksstyrelsen skulle göras till mellaninstans eller också till enda besvärs- och underställningsinstans.

Departementschefen har framhållit, att annan myndighet än Kungl. Maj:t icke bör ifrågakomma såsom besvärs- och underställningsinstans särskilt i betraktande av den nu rådande ordningen för tillståndsprövningen.

6 § första stycket.

6 § i förslaget motsvarar 5 § i gällande lag. Nyheten i detta stycke är att sambruksförening befriats från skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet. Sambruksförening är en organisationsform, som erhållit sin lagliga reglering först innevarande år.

I *motionen II: 490* har framhållits att starka skäl tala för att även dessa föreningars jordförvärv underkastas prövning, icke minst ur den synpunkten att genom sambruksföreningar böra bildas ur driftsynpunkt lämpliga enheter. Enligt motionärerna kan man icke heller bortse från möjligheten, att sambruksföreningar kunna bildas såsom rent camouflage i syfte att åtkomma jordbruks- eller skogsfastigheter. Motionärerna ha hemställt, att riksdagen vid behandling av propositionen måtte beakta de nu återgivna synpunkterna.

I *motionen I: 343* har hemställts, att »riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 194 för sin del måtte besluta, att sambruksförening skall vara förpliktad att söka tillstånd hos lantbruksnämnd för förvärv av jordbruksfastighet».

6 § andra stycket.

I detta stycke har föreslagits uppmjukning av lagen i två hänseenden.

Lagen föreslås icke skola bliva tillämplig, där förvärvaren är fångesmannens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock fångesmannens syskon eller syskons barn. Genom den föreslagna ändringen skulle överensstämmelse vinnas med lagen om kronans förköpsrätt och i huvudsak även med lagen om arrendators förköpsrätt.

Utredningsmannen har framhållit, att transaktioner av nu ifrågavarande karaktär ofta äro led i arvsrättsliga anordningar och därför icke böra försvåras.

Vidare äro enligt förslaget från lagens tillämpning undantagna förvärv, då länsstyrelsens tillstånd därtill skall sökas eller förvärvet enligt förklaring av länsstyrelsen är av beskaffenhet att få ske utan sådant tillstånd.

Tillstånd eller förklaring av länsstyrelse erfordras i vissa fall för fastighetsförvärv enligt 1916 års inskränkingslag och 1925 års bolagsförbudslag. Avsikten är, enligt vad som förutskickats i propositionen, att förelägga riksdagen förslag om att den tillståndsgivning, som utövas av Kungl. Maj:t jämlikt 1916 års inskränkingslag, i viss utsträckning skall överföras å länsstyrelse. Nu ifrågavarande bestämmelse i förslaget har tillkommit för att en dubbelprövning av ärendena skall kunna undvikas.

6 § tredje stycket.

I detta stycke behandlas det enklare kontrollförfarande, som kan begagnas i vissa fall och som, enligt vad företagna undersökningar giva vid handen, kommit till användning vid det stora flertalet under lagen fallande fastighetsförvärv.

Enligt förslaget skall det enklare förfarandet icke vidare kunna komma till användning vid köp för komplettering av ofullständiga jordbruk eller stödjordbruk. Förslag i denna riktning framlades i *utredningsmannens* betänkande. Herrar *Hæggbloom* och *Sundelin* ha i sitt särskilda yttrande gjort gällande, att ägare av jordbruksfastigheter, som önska tillköpa jord i rationaliseringssyfte, generellt böra befrias från skyldighet att söka tillstånd därtill. *Departementschefen* har framhållit, att enligt hans uppfattning framdeles för främjande av jordbrukets yttre rationalisering endast böra tillgripas de medel, som taga direkt sikte därpå, nämligen — bortsett från frivilliga åtgärder — lagbestämmelserna om förköp och expropriation. I *motionerna I: 342* och *II: 503* hemställes alternativt, att riksdagen måtte besluta, »att lagen ej skall äga tillämpning för jordbrukare som redan äga jordbruksfastighet».

Vidare är att märka, att detta stycke enligt förslaget inskränkts till att gälla endast fastighet med jordbruk.

Ikraftträdande, giltighetstid.

Lagen den 21 december 1945 gäller t. o. m. den 31 december 1948. Enligt förslaget skall emellertid den nya lagstiftningen träda i kraft den 1 juli 1948 och 1945 års lag upphöra att gälla sagda dag. Som skäl härför har departementschefen åberopat, att lantbruksnämnderna då börja sin verksamhet.

Beträffande lagens giltighetstid får utskottet hänvisa till den ovan under rubriken »Temporär eller permanent lagstiftning» lämnade redogörelsen.

Tillämpningskungörelsen.

Vid propositionen har som bilaga fogats förslag till kungörelse rörande tillämpningen av den föreslagna lagen. Förslaget till kungörelse innehåller icke andra sakliga ändringar än sådana, som föranledas av föreslagna ändringar i jordförvärvslagstiftningen.

Ett stadgande i förslaget till tillämpningskungörelse har blivit föremål för delade meningar, nämligen det som avser, vem som skall äga utfärda så-

dant intyg som erfordras för lagfarts vinnande utan föregående prövning av förvärvet från lantbruksnämndens sida. Enligt förslaget skall intygsgivningen liksom hittills ombesörjas av landsfiskalen i orten eller, om fastigheten ligger i stad, av ledamot av magistraten eller, beträffande stad utan magistrat, av kommunalborgmästaren.

Det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet uttalade vid 1945 års riksdag, att det kunde ifrågasättas, om det vore lämpligt att anförtro den noggranna utredning, som måste föregå utfärdande av intyg, åt person, som icke innehade tjänstemans ställning men framhöll tillika, att spørsmålet borde uppmärksammas i fortsättningen och att Kungl. Maj:t, därest den rådande ordningen icke skulle visa sig lämplig, borde vidtaga erforderlig ändring i tillämpningskungörelsen. Utskottets utlåtande i denna fråga var emellertid icke enhälligt. Sex reservanter ifrågasatte, om landsfiskalerna i regel kunde anses kompetenta för detta uppdrag, och pekade tillika på faran för bristande enhetlighet i rättstillämpningen, därest intygsgivningen uppdroges åt landsfiskalerna.

Utredningsmannen har föreslagit, att intygsgivningen alltjämt skulle omhänderväras av landsfiskal, magistratsledamot eller kommunalborgmästare.

Herrar Hæggbloom och Sundelin ha i sitt särskilda yttrande till utredningsmannens betänkande förordat, att kretsen av intygsgivare utvidgades till att omfatta jämväl kommunalnämndsordförande och eventuellt lantbruksnämndernas sockenombud. Som skäl härför har bland annat anförts, att de kommunala förtroendemännen ofta finge tillhandagå de nuvarande intygsgivarna med upplysningar vid den undersökning, som föreginge prövningen av frågan om intyg skulle utfärdas.

I en del yttranden över utredningsmannens förslag har förordats, att intygsgivningen skulle uppdragas åt kommunala förtroendemän i stället för eller vid sidan av de nuvarande intygsgivarna.

Departementschefen har icke ansett sig böra föreslå någon ändring i förevarande hänseende, enär de nuvarande reglerna enligt hans uppfattning icke visat sig olämpliga och någon mer ändamålsenlig lösning av spørsmålet icke anvisats.

I motionen II: 490 har uttalats, att intygsgivningen borde kunna överlåtas på någon kommunal förtroendeman eller lantbruksnämndens ordsombud och hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta de i motionen framförda synpunkterna.

Lagrådet.

Lagrådet har beträffande det till lagrådet remitterade lagförslaget framställt en anmärkning av formell art, vilken beaktats vid propositionens utformning.

Utskottet.

Det torde icke råda delade meningar om att det i vårt land är ett samhällsintresse att söka hindra såväl att jorden frånhändes den jordbrukande befolkningen som ock att priset å jordbruksfastigheterna bringas att stiga till en sådan höjd, att en skäligen förräntning av det i fastigheterna nedlagda kapitalet icke kan ske, därest de utnyttjas för jordbruksändamål.

Till de ur nu angivna synpunkter icke önskvärda fastighetsförvärven få i första hand räknas sådana, som ske i spekulationssyfte. Även förvärv av fastigheter för kapitalplacering medföra emellertid ofta skadeverkningar ur allmän synpunkt. Den, som förvärfvar en fastighet i dylikt syfte, är i regel icke i samma utsträckning som en jordbrukare beroende av att det ekonomiska utbytet av jordbruket blir tillfredsställande och kan därför erlagga ett högre pris för fastigheten än denne. Härtill kommer, att den, som förvärfvat en jordbruksfastighet för kapitalplacering, kan vara benägen att göra driftsekonomiskt omotiverade investeringar i byggnader m. m. på fastigheten. Dyliga investeringar kunna medföra, att priset på fastigheten vid en framtida försäljning blir så högt, att den icke kan förvärfvas av den, som för sin försörjning uteslutande är hänvisad till avkastningen av jordbruket. Det skall dock icke förnekas, att även förvärv av jordbruksfastigheter, som ske i kapitalplaceringssyfte, kunna vara till gagn ur allmän synpunkt. Att märka är emellertid, att såväl enligt nu gällande lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet som enligt det framlagda förslaget till sådan lag möjlighet att lämna tillstånd till dylika förvärv finnes, när särskilda skäl därtill föreligga.

De, som rest invändningar mot en fortsatt lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, ha särskilt framhållit, att de ur allmän synpunkt icke önskvärda förvärven icke skulle ha en sådan omfattning, att en lagstiftning av denna natur kan anses erforderlig. En inom jordbruksdepartementet företagen undersökning visar emellertid, att åtskilliga försök till spekulations- och kapitalplaceringsköp kunnat omintetgöras med hjälp av den nuvarande jordförvärvslagen och att intresset för dylika förvärv i avsevärd omfattning överflyttats på sådana mindre fastigheter, som falla utanför den nuvarande lagens ram. Behovet av en fortsatt lagstiftning på förevarande område har vitsordats i icke mindre än fem sjättedelar av de yttranden, som avgivits över betänkandet med förslag till ny lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Det torde finnas anledning att befara, att ett upphävande av nu gällande inskränkningar i rätten att förvärva jordbruksfastigheter skulle medföra, att de icke önskvärda förvärven finge minst samma omfattning som före den nuvarande lagstiftningens genomförande. Utskottet vill ytterligare understryka den av det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet vid riksdagsbehandlingen av förevarande spörsmål 1945 framförda synpunkten, att det är av vikt, att osunda tendenser inom jordbruksnäringen motarbetas, innan desamma skapat allvarliga missförhållanden.

Det har gjorts gällande, att syftet med den förevarande lagstiftningen skulle kunna vinnas genom en effektivisering av den lagstiftning, som riktar sig mot ett spekulativt utnyttjande av jordbruksfastigheter. Såvitt utskottet kunnat finna ha dock övertygande skäl förebragts för den ståndpunkten, att det avsedda syftet icke kan nås genom dylika åtgärder. Utskottet får hänvisa till de i det föregående återgivna uttalandena i detta hänseende i det av tillkallade utredningsmän 1941 avgivna betänkandet med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Uppenbart torde vara, att icke heller bestämmelserna om förköpsrätt för kronan och om expropriation för stärkande av ofullständigt jordbruk kunna ersätta de föreskrifter, som innefattas i jordförvärvslagen.

Mot jordförvärvslagstiftningen har även anmärkts, att den kan förväntas medföra en allmän sänkning av värdet på jordbruksfastigheter. Någon annan sänkning av fastighetsvärdena än sådan, som i vissa trakter bragt priserna på jordbruksfastigheter ned till en med hänsyn till fastigheternas avkastning försvarbar nivå, torde emellertid icke ha förekommit. Det är icke blott för jordbrukarna utan även för konsumenterna av jordbruksprodukter av stort intresse att priserna på jordbruksfastigheter icke skruvas upp över denna nivå. Om så sker medför detta automatiskt krav på höjda priser på jordbruksprodukter. Tillgodoses dessa krav, blir följdén, att konsumenterna i sista hand få bära de stegrade priserna på jordbruksfastigheter.

Det har även gjorts gällande, att jordförvärvslagstiftningen skulle medföra betydande besvär för lojala säljare och köpare av jordbruksfastigheter. Det förtjänar emellertid framhållas, att enligt vad erfarenheten giver vid handen det enklare kontrollförfarandet kommit till användning vid det stora flertalet av de under lagen fallande fastighetsförvärven. Vidare innebär den föreslagna decentraliseringen av tillståndsgivningen, att den myndighet, som har avgörandet i sin hand, blir lättare tillgänglig för dem, som söka tillstånd till fastighetsförvärv. En minskning av det antal fastigheter, som beröras av lagstiftningen, skulle komma till stånd, därest en del mindre fastigheter, vilka nu äro taxerade såsom jordbruksfastigheter, i enlighet med departementschefens uttalande i propositionen i taxeringshänseende omfördes till annan fastighet.

Såsom av det anförda framgår anser utskottet, att en fortsatt lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet icke för närvarande kan undvaras utan att svåra skadeverkningar skulle uppstå. Lagen synes dock böra prövas under normala förhållanden, innan ställning tages till frågan, om den bör erhålla permanent karaktär, och lagen eventuellt erhåller sin slutliga utformning. Den föreslagna giltighetstiden för den nya lagen, fem år, finner utskottet ur nyss angiven synpunkt väl avvägd.

Sedan utskottet sålunda angivit sin principiella ståndpunkt i ärendet, övergår utskottet till behandling av de särskilda stadgandena i förslaget. I den mån dessa icke beröras i det följande, har utskottet icke funnit anledning till erinran emot dem.

1 §.

Utskottet finner förslaget att överföra tillståndsgivningen till lantbruksnämnderna välgrundat.

Utvidgningen av lagens giltighetsområde till att avse alla jordbruksfastigheter, oavsett värdet, synes oundviklig med hänsyn till att även smärre jordbruksfastigheter, enligt vad erfarenheten visar, efter jordförvärvslagens ikraftträdande blivit föremål för spekulationsköp. Denna utvidgning kompenseras åtminstone i viss utsträckning genom att enligt förslaget ytterligare vissa slag av förvärv utöver de i gällande lag angivna undantagits från lagstiftningens tillämpning. Enligt utskottets förmenande skulle det icke vara lämpligt att såsom föreslagits giva olika regler i fråga om skyldigheten att söka tillstånd till fastighetsförvärv för olika slag av jordbruksfastigheter.

2 §.

I det nuvarande tredje stycket i denna paragraf stadgas att, sedan lagfart meddelats å fång, den omständigheten, att tillstånd ej sökts eller ansökan därom ej bifallits, icke må inverka å fångets giltighet. I förslaget till ny jordförvärvslag har detta stycke icke medtagits. Som skäl härför har åberopats dels att stadgandet numera icke vore behöfligt, dels ock att överensstämmelse därigenom skulle vinnas med 1916 års inskränkingslag och 1925 års bolagsförbudslag. Utskottet delar den i motionen II: 509 framförda uppfattningen, att det skulle kunna vålla olägenheter att nu upphäva förevarande stadgande. Det kan icke anses uteslutet, att även framdeles på grund av misstag eller förbiseende av kontrahenter och inskrivningsdomare lagfart undantagsvis kan erhållas i fall, då ansökan därom ej bort beviljas på grund av att tillstånd till förvärvet ej erhållits. Det skulle kunna vålla kännbara rättsförluster för såväl förvärvare av fastigheter som inteckningshavare, om fång i dylika fall kunde förklaras ogiltiga. Med hänsyn härtill anser sig utskottet böra förorda, att i 2 § upptages ett tredje stycke av samma lydelse som motsvarande stycke i nu gällande lag.

4 §.

Farhågor ha uttalats för att den möjlighet, som enligt denna paragraf finnes för den tillståndsgivande myndigheten att uppställa villkor för tillstånd till fastighetsförvärv och utsätta vite för tredska att uppfylla dessa, kunde komma att användas så, att tillståndssökande utsattes för godtycke och presades till alltför långt gående åtaganden. Lantbruksnämndernas sammanfattning torde emellertid utgöra en garanti för att dessa farhågor icke komma att besannas.

6 §.

I första stycket i förevarande paragraf har sambruksförening upptagits såsom jämte kronan och kommun fritagen från skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet. Förening med ändamål att bereda medlemmarna utkomst genom att å fastighet, som föreningen förvärvat eller

arrenderat, låta medlemmarna bedriva gemensamt jordbruk och annan i samband därmed stående verksamhet, kan enligt lagen om sambruksföreningar under vissa förutsättningar registreras såsom sambruksförening. För att kunna vinna registrering skall sambruksförening bestå av minst fem medlemmar samt hava antagit stadgar och ekonomisk plan för verksamheten av i lagen om sambruksföreningar angivet innehåll. Vissa andra förutsättningar skola även vara uppfyllda. Till medlem må icke utan tillstånd antagas annan än svensk medborgare, som är kunnig i jordbruk eller äger annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap. Medlem är i princip skyldig och berättigad att i mån av arbetstillgång med egen arbetsinsats deltaga i föreningens verksamhet. I motionen I: 343 har hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta, att sambruksförening skall vara förpliktigad att söka tillstånd hos lantbruksnämnd för förvärv av jordbruksfastighet. Såsom skäl för sin hemställan ha motionärerna åberopat, att andra föreningars förvärv kontrolleras och att det icke finnes skäl att göra något undantag i detta hänseende för sambruksföreningarna. I motionen II: 490 ha framförts liknande synpunkter. Motionärerna ha därjämte framhållit, att sambruksföreningarnas förvärv böra prövas icke minst ur den synpunkten att genom föreningarna böra bildas ur driftssynpunkt lämpliga enheter samt att man icke får bortse från möjligheten, att sambruksföreningar kunna bildas såsom rent camouflage i syfte att åtkomma jordbruks- eller skogsfastigheter. Med hänsyn till de föreskrifter, som lämnats om sambruksföreningarnas sammansättning och verksamhet, föreligger enligt utskottets uppfattning knappast någon risk för att genom dessa skola göras fastighetsförvärv stridande mot syftet med jordförvärvslagstiftningen. Det finnes därför enligt utskottets förmenande icke något att erinra emot att sambruksföreningarna erhålla en särställning i förevarande hänseende. Jordförvärvslagstiftningen bör, såsom i propositionen framhållits, användas allenast för att motverka i och för sig olämpliga förvärv av jordbruksfastigheter. Det synes därför icke påkallat att inbegripa sambruksföreningarnas fastighetsförvärv under jordförvärvslagstiftningen för att erhålla en prövning av förvärvens lämplighet ur rationaliseringssynpunkt.

Tredje stycket i 6 § har i förslaget utformats så, att det enklare kontrollförfarandet icke vidare kan komma till användning vid köp för komplettering av ofullständiga jordbruk eller stödjordbruk. Enligt gällande lag skall i sagda fall genom intyg av vederbörande egnahemsnämnd styrkas, att förutsättningarna för användande av det enklare förfarandet föreligga. Lantbruksnämnderna skola från och med den 1 juli innevarande år övertaga bland annat egnahemsnämndernas arbetsuppgifter. Om det enklare förfarandet bibehållits i förevarande fall, skulle det hava ålegat vederbörande lantbruksnämnd att utfärda erforderligt intyg. Det måste anses lämpligare, att lantbruksnämnden, som i vanliga fall skall vara tillståndsmyndighet, även i detta fall prövar, om tillstånd skall lämnas, i stället för att blott utfärda ett intyg. Något extra besvär för den tillståndssökande kommer detta förfarande icke att medföra. I motionerna I: 342 och II: 503 har

i andra hand hemställts, att riksdagen måtte besluta att »lagen ej skall äga tillämpning för jordbrukare som redan äga jordbruksfastighet». Utskottet finner icke bärande skäl hava anförts för att undantaga förvärv, som göras av jordägare, från lantbruksnämndens prövning.

Tillämpningskungörelsen.

I det vid propositionen som bilaga fogade förslaget till tillämpningskungörelse har oförändrad upptagits den nuvarande bestämmelsen, att sådant intyg, som erfordras för lagfarts vinnande utan föregående prövning av förvärvet från den tillståndsgivande myndigheten, skall utfärdas av landsfiskalen i orten eller, om fastigheten ligger i stad, av ledamot av magistraten eller, beträffande stad utan magistrat, av kommunalborgmästaren. I motionen II: 490 har ifrågasatts huruvida det icke vore lämpligt, att landsfiskalerna som intygsgivare ersattes av kommunala förtroendemän eller lantbruksnämndens ordsombud. Såvitt utskottet har sig bekant, har det nuvarande systemet i stort sett fungerat tillfredsställande. Det torde därför icke finnas anledning att ändra detta, särskilt som risken för bristande enhetlighet vid lagens tillämpning sannolikt skulle ökas, om intygsgivningen uppdroges åt de av motionärerna föreslagna personerna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte med avslag å motionerna I: 342, I: 343, I: 344, II: 490, II: 503, II: 507 och II: 508 samt med bifall till motionen II: 509 för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

L a g **om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Jordbruksfastighet må ej, där annat icke följer av vad i denna lag stadgas, genom köp eller byte förvärvas utan tillstånd av den lantbruksnämnd, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen.

Bestämmande för fastighets natur av jordbruksfastighet är den för fastigheten vid tiden för förvärvet gällande taxeringen. Egendom, som vid denna taxering behandlats såsom en enhet, anses såsom en fastighet.

Erfordras tillstånd för förvärv av fastighet, må ej heller del av fastigheten eller andel däri förvärvas utan tillstånd; dock erfordras icke tillstånd, där förvärvet avser sådan del av fastighet, som avstyckats för annat ända-

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

mål än jordbruk eller skogsbruk, eller andel i fastighet, vari förvärvaren redan är delägare.

2 §.

Tillstånd skall sökas inom tre månader från det fånget skedde.

Sökes icke tillstånd inom nämnda tid eller avslås ansökningen, vare fånget ogillt.

Har lagfart meddelats å fång, må den omständigheten att tillstånd ej sökts eller ansökan därom ej bifallits icke inverka å fångets giltighet.

3 §.

Tillstånd må icke meddelas, om anledning föreligger till antagande att fastigheten skulle bliva vanskött i sökandens ägo eller att sökanden med förvärvet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behöflig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, del av densamma eller andel däri eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat som tarvas för fastighetens brukande.

Föreligger ej sådant fall som i första stycket sägs men kan det antagas, att sökanden vill förvärva fastigheten huvudsakligen för kapitalplacering eller, vad angår fastighet med jordbruk, i annat syfte än att själv ägna sig åt detta, eller äger sökanden redan jordbruksfastighet eller avser ansökningen förvärv från olika fångesmän av fastigheter, som förut icke utgjort en brukningsenhet, må ansökningen icke bifallas med mindre sökandens innehav av egendomen kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten eller egendomen för sökanden har synnerligt värde utöver det ekonomiska eller eljest särskilt skäl därtill föreligger.

4 §.

Finnes i fall, som i 3 § andra stycket avses, ansökningen ej böra bifallas med mindre sökanden förbinder sig att inom viss tid verkställa erforderlig åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket å fastigheten eller att under viss tid nyttja fastigheten för bestämt ändamål eller underlåta särskild användning av densamma, och lämnar sökanden skriftlig utfästelse härom, skall vid meddelande av tillstånd tillika angivas vad sålunda åligger honom samt utsättas vite för tredska att uppfylla förbindelsen.

Lantbruksnämnden har att hålla uppsikt över att förbindelsen fullgöres samt vid tredska härutinnan, där så erfordras för vinnande av rättelse, hemställa hos allmän åklagare att vid rätten i den ort, där fastigheten ligger, anhängiggöra och utföra talan om vitets utdömande ävensom om utsättande av nytt vite. Utan att hemställan som nu sagts blivit gjord må dylik talan icke anhängiggöras av allmän åklagare.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Utdömt vite tillfaller kronan. Vite må i händelse av bristande tillgång till dess gäldande ej förvandlas till frihetsstraff.

5 §.

Över beslut, varigenom lantbruksnämnden avslagit ansökan att få förvärva fastighet, må klagan föras hos Konungen genom besvär. Klagande skall inom en månad från den dag han erhöll del av beslutet till nämnden inkomma med besvären. Nämnden har att snarast möjligt till jordbruksdepartementet insända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande över besvären, där sådant erfordras. Utöver vad nu sagts må klagan ej föras över beslut av nämnden.

Konungen äger förordna, att i vissa fall nämndens beslut i frågor enligt denna lag skola underställas Konungens prövning.

6 §.

Från sökande av tillstånd vare kronan, kommun och sambruksförening befriade.

Denna lag äger icke tillämpning beträffande förvärv från konkursbo eller å exekutiv auktion eller där förvärvaren är fångesmannens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock fångesmannens syskon eller syskons barn, ej heller där jämlikt annan författning Konungens eller länsstyrelsens tillstånd till förvärvet skall sökas eller förvärvet enligt förklaring av länsstyrelsen är av beskaffenhet att få ske utan sådant tillstånd.

För förvärv av fastighet med jordbruk vare tillstånd enligt denna lag ej erforderligt, såframt förvärvaren i samband med lagfartsansökan, som göres inom tre månader från det fånget skedde, på sätt Konungen bestämmer visar dels att anledning till antagande som i 3 § första stycket sägs ej föreligger dels ock att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket å fastigheten och icke är ägare av annan fastighet med jordbruk.

7 §.

Är fråga om rätt att förvärva fastighet enligt denna lag ännu ej avgjord, skall beträffande lagfart anses möta sådant hinder, som avses i 10 § förordningen den 16 juni 1875 om lagfart å fång till fast egendom.

8 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948 och gäller till och med den 30 juni 1953.

Genom denna lag upphäves lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Beträffande fång, som skett under tid, då sistnämnda lag varit gällande, skall vad i samma lag stadgas äga tillämpning jämväl efter den 30 juni 1948.

Stockholm den 20 maj 1948.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Holmbäck, Hage, Löfvander, Sten, Björkman, Nils Elowsson och Carl Eric Ericsson*;

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Hellbacken, Johnson i Kastanjegården, Hermansson, Holm, Andersson i Gisselås*, Hedlund i Rådomb och Andersson i Alfredshem*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Holmbäck, Löfvander, Björkman, Carl Eric Ericsson, Johnson* i Kastanjegården och *Andersson* i Gisselås, vilka anförde:

Enligt vår uppfattning har numera samhället en lagstiftning, som är ägnad att i väsentlig mån förhindra vanhävd av jord och skövling av skog. Den 30 juni 1947 har utfärdats en lag om uppsikt å jordbruk. Denna lag utgör visserligen en mildring av de stränga regler, som enligt 1942 års provisoriska vanhävdslag gällt under krigstiden, men innebär en väsentlig skärpning i förhållande till de stadganden, som gällde enligt 1927 års vanhävdslag. Stadgandena i 1947 års lag äro av permanent natur. Vid årets riksdag har antagits ny skogsvårdslag, vilken ger andra regler än tidigare gällt i fråga om uttagning av skogskapitalet. Skogsmark skall numera skötas så att så vitt möjligt i huvudsak jämn avkastning erhålles. Avverkning av icke utvecklingsbar skog — den nya skogsvårdslagens motsvarighet till den äldre lagens begrepp »äldre skog» — får ej utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd företagas så att större rubbningar i avkastningens jämnhet uppkomma.

För att hindra vanhävd och skogsskövling torde därför icke någon lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet behövas.

Den nya lagen om dylik inskränkning har liksom 1945 års lag i samma ämne till syfte att förhindra spekulations- och kapitalplaceringsköp i fråga om jordegendomar. Spekulationsköp av fastigheter (alltså köp av fastighet för att efter kort tid sälja den med vinst) motverkas numera av att möjlighet att i mera betydande mån uttaga skogskapitalet icke finnes och av att stadgandena om beskattning av realisationsvinst göra vinsten för spekulanten ringa. Kapitalplaceringsköp torde i många fall vara till fördel för jordbruket, dels genom att köparen ofta nedlägger betydande medel på egendomens förbättring och dels genom att i många fall den gård, som en placerare inköpt, arrenderas ut. Därigenom erhålla jordbrukare, vilka icke själva ha kapital, möjlighet att för egen räkning driva jordbruk.

Det är emellertid tydligt att en allvarlig situation skulle uppstå om i större utsträckning jord undandroges den gamla jordbrukande befolkningen genom köp från kapitalplacerares sida. I detta hänseende är emellertid följande att märka.

Det statistiska underlag, som 1945 förelåg för behövligheten av den då beslutade lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, var icke av starkare natur. Såsom angivits i herrar Hæggbloms och Sundelins reservation till det av utredningsmannen utarbetade förslaget till ny lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, har sedermera genom 1944 års jordbruksräkning det statistiska underlaget för 1945 års lag ytterligare försvagats. Om utvecklingen »under de sista årtiondena före lagens tillblivelse» hade karakteriserats av en fastighetsövergång från jordbruksbefolkningen »i en efter hand allt mera ökad omfattning» så att »hela antalet fastigheter, som kommit att ägas av personer utanför den jordbrukande befolkningens krets, till sist blivit så avsevärt, att åtgärder krävdes för att stävja en ytterligare utveckling i denna riktning» (SOU 1947: 87 s. 43) borde antalet utarrenderade brukningsdelar ha stigit. För den kapitalplacerare, som icke är jordbrukare, utgör nämligen utarrendering av jordbruksfastighet som han äger det normala sättet för förvaltningen. Tvärtom hade emellertid antalet utarrenderade brukningsenheter sjunkit, från 1919 till 1944 med nära 45 % och från 1937 till 1944 från 59 134 till 55 892. Även siffrorna på den utarrenderade arealen hade sjunkit. Någon inverkan på de nu angivna förhållandena av 1943 års arrendelagstiftning har givetvis icke kunnat ske.

Om år 1944 kapitalplacerare icke i någon avsevärd utsträckning börjat placera sina medel i jordbruksfastighet, torde det icke finnas sannolikhet för att de skulle göra det i väsentligt större mån nu. Numera måste de räkna med att vid utarrendering av jorden falla under de sociala arrendebestämmelserna. Vilja de köpa skogsmark, som skall avstyckas från fastighet, till vilken den tidigare hört, måste de räkna med svårigheter att få avstyckning och lagfart, enär 1947 avstyckningsreglerna just beträffande skogsmark ha skärpts.

Vi kunna därför icke finna att en prolongation är behöblig av 1945 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Det av Kungl.

Maj:t framlagda förslaget innebär i vissa hänseenden förbättringar mot vad tidigare gällt: särskilt peka vi i detta hänseende på att beslutanderätten överflyttats från Kungl. Maj:t till lantbruksnämnderna och att den nya lagen icke skall äga tillämpning där förvärvaren är fångesmannens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller är fångesmannens syskon eller syskons barn. Å andra sidan innebär lagförslaget en försämring genom att numera varje jordbruksfastighet, oavsett dess värde kommer att falla under lagen. Då över huvud taget, enligt vår uppfattning, den nya lagen skulle liksom den nuvarande lägga onödiga band på fastighetsmarknaden i landet, anse vi att Kungl. Maj:ts proposition nr 194 bör avslås.

Vi hemställa därför,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 342, I: 344, II: 503 och II: 507 avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 194 framlagda lagförslaget; samt

B. att motionerna I: 343, II: 490, II: 508 och II: 509 måtte anses besvarade med vad under A. hemställts.

Särskilt yttrande

av herr *Holmbäck*, som anförde:

På en särskild punkt har det genom propositionen föreslagna lagförslaget regler, som torde böra belysas.

Om en person, som redan äger en jordbruksfastighet, vill utöka denna genom att tillköpa jord, skall han enligt förslaget söka tillstånd därtill hos lantbruksnämnden. Denna skall därvid, enligt 3 § av den föreslagna lagen, pröva icke blott sökandens kvalifikationer utan även bl. a. att sökandens innehav av den jord, han nu vill köpa, kan väntas medföra övervägande nytta för jordbruket eller för näringslivet i orten. Lantbruksnämndens beslut torde i detta hänseende ofta erfordra besök på platsen.

Sedan tillstånd erhållits, skall i regel den inköpta jorden avstyckas från den fastighet, den tidigare tillhört, och sammanläggas med den fastighet, sökanden redan tidigare ägt. Avstyckningen förrättas av lantmätare och gode män samt fastställs av ägodelningsdomaren, ägodelningsrätten eller Konungens befallningshavande; sammanläggningen beslutas av ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten. Både vid avstyckningen och vid sammanläggningen skall yttrande inhämtas från överlantmätaren. Vid avstyckningen och sammanläggningen skall (då det gäller landsbygden och numera även då det gäller områden med landsbygdskaraktär inom städerna, såvida visst kungl. förordnande föreligger) prövas, att den nya fastigheten liksom även den fastighet, från vilken avstyckningen sker, uppfyller de fordringar, vilka jorddelningslagen uppställer i 19 kap. 2 och 3 §§. Dessa fordringar, som numera även gälla för sammanläggning och äro mycket ingående, gå ut på

att för sitt ändamål lämpliga fastigheter skola bildas. De nödvändigöra att lantmätaren besöker platsen. Prövningen kommer att ligga mycket nära den prövning, som lantbruksnämnden redan utfört.

Häri ligger uppenbarligen ett administrativt dubbelarbete. Förekomsten av den dubbla prövningen försvårar arrondering av fastigheter. Propositionen anger även, att bl. a. Sveriges lantbruksförbund och Sveriges skogsägareförbund givit uttryck åt den uppfattningen, att en jordägares legitima önskan att förvärva mark borde bättre tillgodoses än det föreliggande förslaget syntes åsyfta, och att Centrala lantbrukskommittén har ansett, att fördelar skulle stå att vinna, om i kompletteringssyfte gjort förvärv av mindre fastighet eller fastighetsdel ställdes utanför jordförvärvslagens tillämpningsområde. Överlantmätaren i Jämtlands län har starkt kritiserat förslaget regler i förevarande hänseende. Om utskottets förslag antages av riksdagen, synes ett följande år den nya lagen böra på nu berörda punkt undergå revision.